

ДОБРОБУТ ДИТИНИ В ШКОЛІ : ЕКОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Гриценок Л. І. (ORCID ID: 0000-0002-0055-2185)

Поняття добробуту (благополуччя) відноситься до оціночних суджень щодо окремих аспектів чи всієї життєвої ситуації окремої людини, групи або суспільства. Огляд понад півсотні різномовних джерел, включно з оглядовими, дозволяє погодитися з висновком д-ра Гес Гаспера із Інституту соціальних досліджень Роттердамського університету Еразма, що у сучасній літературі ці судження надто різняться. Причому відмінності обумовлені не лише використанням різних цінностей та інструментів дослідження, але й різними цілями, точками зору, різницею теоретичних поглядів та онтологічних передумов. Їх слід розуміти як своєрідні «терміни-парасольки», які охоплюють багато різноманітних понять [2, с.259]. Аби не вдаватися до еkleктичного нагромодження, важливо усвідомлювати міру релевантності поставленим цілям обраної теорії, застосованих процедур тощо. З цієї позиції для розуміння добробуту дитини в школі, яка мало того, що реформується, а і функціонує в умовах війни, які важно визнати природними, потребує якомога більш екологічного підходу. Нас зацікавило одне з таких «прояснень» поняття добробуту (благополуччя) та факторів, що йому сприяють, групою дослідників (Thomas, N., Graham, A., Powell, M. A., & Fitzgerald, R.) [3]. Вони опиралися на теорію визнання (recognition theory), розроблену соціальним філософом А.Хоннетом (Honneth), яка виходить з ідеї, що суб'єктність та ідентичність конструюються через процес взаємного визнання. Хоннет вдається до потрійної концептуалізації міжсуб'єктного визнання, яку коротко називає «любов'ю, правами та солідарністю». Причому «любов» тут - сильна емоційна прихильність серед небагатьох людей (первинні стосунки типу кохання, батьківсько-дитячих стосунків). «Права» – взаємоповага і визнання статусу взаємовідповідальних, а «солідарність» є результатом соціальних відносин взаємної поваги, в яких відчуття «цінності» залежить від визнання «досягнень» індивіда. Ці три виміри пов'язані з трьома аспектами самоствавлення: самовпевненістю, самоповагою та самооцінкою. Подальше

дослідження підтвердило перипущення щодо релевантності обраного підходу для вивчення уявлень про добробут (благополуччя, well-being) в школі. Три специфічні способи визнання, запропоновані в моделі Хоннета: любов, права і солідарність, - в процесі дослідження були ідентифіковані як турбота, повага та цінність. Для досягнення добробуту нам потрібні три речі: про нас (або нам про себе) треба піклуватися, нас треба поважати - як людей, нас потрібно цінувати за те, що ми привносимо в цей світ чи у конкретну справу. Турбота, як виявилось, має бути ініціативною з боку вчителів, але недирективною, залишаючи за дитиною право на самовираження. І щоб ніхто нікому при цьому «не сів на голову» (вираз взято з численних батьківських та учительських чатів), центральним елементом стає довіра. Важливим аспектом «поваги» як умови добробуту, учні визнавали «право на голос», а саме можливість «сказати» і «бути почутим». Причому для дітей було легше перенести позбавлення права висловитися чи заперечення, аніж неповагу до висловленого, ігнорування їхньої думки. Це вже тісно пов'язується з наступним аспектом добробуту дитини в школі - визнанням. Для дітей важливим виявляється здатність ровесників та вчителів приймати їх «як є», почуватися причетними до свого класу, школи, відчуття цінності себе як члена групи. З точки зору теорії визнання, саме воно є тим, чого найбільше потребують діти (і не тільки вони) у стосунках, які є базовими в розумінні добробуту дитини, що підтверджується і дослідженнями українських психологів [1, с.67].

Школи, займаючи недооцінено важливий простір між інтимним середовищем сім'ї та публічною, регульованою соціумом і державою сферами, є своєрідними аренами «боротьби за визнання», даючи можливість пережити досвід помилкового нерозуміння, вибудовування складних мереж стосунків, врегулювання непорозумінь і конфліктів, вибудовування здатності до діалогу, формує той рівень довірчої взаємодії, котрий забезпечує такі умови добробуту, як прихильність, турботу, повагу і прийняття.

Звісно, не можна абсолютизувати як «благо» жодне з цих понять. Любов і турбота можуть обтяжувати, права конфліктувати між собою, повага може видатися награною чи незаслужено, ускладненою питаннями конкуренції чи авторитету.

Однак, як бачимо, теорія визнання може бути цілком релевантною для вирішення питань забезпечення добробуту дитини в школі. Вона є потужним інструментом для нормативної оцінки того, наскільки освітнє середовище спроможне надати можливість кожному отримати належне йому визнання. Окрім того, такий підхід дозволяє з'ясувати, наскільки конкретна школа об'єднана спільністю інтересів та ідентичностей, забезпечує простір для прояву любові, прав і солідарності. Чи спроможна культура школи, особливо в складні часи реформ та невизначеності, коли дорослі занадто зациклені на власних потребах, дозволити дітям відстоювати свої права, вибудовуючи стосунки довіри і відповідальності.

Список використаних джерел

1. Дзюбка, Л.В. Феномен благополуччя як показник розвитку особистості школяра в контексті взаємодії суб'єктів освітнього простору. // Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми: Монографія / за науковою редакцією академіка НАПН України С.Д. Максименка. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2020. С.59-69.
2. Gasper, Des. Understanding the Diversity of Conceptions of Well-Being and Quality of Life. // Journal of Socio-economics. 2010. Vol. 39, № 3. P. 351-360. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2009.11.006>
3. Thomas, N., Graham, A., Powell, M. A., & Fitzgerald, R. Conceptualisations of children's wellbeing at school: The contribution of recognition theory.// Childhood, 2016. Vol.23, №4. P. 506–520. <https://doi.org/10.1177/0907568215622802>